

Wspólnota rodzinna w korespondencji prywatnej Marii Konopnickiej (z antroponomastykonu familiolektu)*

Przemysław Wiatrowski

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
ORCID: 0000-0002-4937-4674

The Family Community in Maria Konopnicka's Private Correspondence (Anthroponomasticon of the Family Language)

ABSTRACT: This article examines the family correspondence of Maria Konopnicka. Its aim is to analyze personal proper names appearing in 843 letters written by the poet to her closest family members: her husband, children, sons-in-law, daughter-in-law and uncle. The research material includes over 140 anthroponyms – given names, surnames and nicknames – used exclusively to identify members of Konopnicka's family. The given names and surnames occur in their formal forms or are morphologically modified. Formal transformations are also noticeable within nicknames. The structural modifications applied by the author intensify the

expressive character of the names. A similar effect is achieved by augmenting the anthroponyms with evaluative-emotional descriptions, most often with a positive connotation. Negative emotions are signaled by reducing the names of her husband and one of her daughters to initials. The writer's correspondence also confirms the practice of naming women and married couples using derivatives based on the husband's name. The anthroponyms present in Konopnicka's family language perform functions that are delimitative, phatic, appellative, stimulating, cognitive and evaluative-expressive in nature.

KEYWORDS: Maria Konopnicka; private correspondence; family language; anthroponyms.

CONFLICT OF INTERESTS STATEMENT: The author declares that there were no conflicts of interest in this study.

AUTHOR'S CONTRIBUTION: The author assumes sole responsibility for: preparing the research concept of the article, the way it is presented, developing the method, collecting and analyzing data, formulating conclusions, and editing the final version of the manuscript.

---

* Tekst wygłoszony podczas konferencji naukowej dedykowanej pamięci Profesora Bogdana Walczaka, zatytułowanej *Kulturowe aspekty ewolucji języka. Słowa i słowniki*, która odbyła się w Wągrowcu w dniach 14–16 listopada 2023 roku.

1. Wstęp

Spuścizna (nie tylko literacka) najwybitniejszych przedstawicieli polskiego pozytywizmu: Elizy Orzeszkowej, Marii Konopnickiej, Henryka Sienkiewicza, Bolesława Prusa niejednokrotnie była przedmiotem zainteresowania językoznawców (przy czym idiolekt¹ Sienkiewicza doczekał się najliczniejszych i wieloaspektowych analiz). Na warsztacie badaczy znalazły się zarówno dzieła literackie wymienionych twórców [zob. np. Czachorowska 2012; 2014; 2018; Czachorowska, Guzek 2016; Kępińska 2010; 2012; 2019; Klemensiewicz 1970; Mariak 2010; 2019; Pietrzak 2004; Pihan-Kijasowa 2012; Rejter 1996; Skorupska-Raczyńska 2013; 2016; 2022; Wilkoń 1976; Wyszomirska 2016; 2017], w których ujawnia się ich idiostyl artystyczny, jak i zbiory korespondencji prywatnej [zob. np. Czachorowska 2021; 2023; Handke 2013; Machnicka 2006; Mariak 2016a; 2016b; 2017; 2018a; 2018b²], będącej przykładem realizacji idiostylu potocznego. W tym ostatnim zakresie najskromniej przedstawiają się opracowania warstwy językowo-stylistycznej tekstów epistolarnych Prusa oraz Konopnickiej. W wypadku dorobku korespondencyjnego poetki przedmiotem analiz były strukturalne zabiegi przesądzające o spójności jej listów do stryja Ignacego Waśiłowskiego [zob. Wiatrowski 2006], obraz matki wyłaniający się z tekstów wysłanych do dzieci [zob. Misiak 2024] oraz pojęcia domu i rodziny funkcjonujące w korespondencji rodzinnej [zob. Wiatrowski 2024]. Niniejsze opracowanie uzupełnia niektóre wątki poruszone w ostatnim ze wspomnianych artykułów.

2. Przedmiot i cel badań

Przedmiotem obserwacji są teksty epistolarne Marii Konopnickiej, czyli – uszczegóławiając – listy do najbliższych: męża (Jarosława Konopnickiego), stryja (Ignacego Waśiłowskiego), dzieci (Stanisława, Zofii, Jana, Laury), zięciów (Bolesława Królikowskiego, Adama Mickiewicza, Stanisława Pytlińskiego) i synowej (Jadwigi). Tego typu wypowiedzi są interakcjami w obrębie wspólnoty rodzinnej. Uobecnia się w nich język rodzinny, czyli kod obsługujący komunikację „w kręgu rodzinno-przyjacielsko-sąsiedzkim, który łączą silne i długotrwałe związki” [Handke 2008: 76; także 1995: 28–29]. W obrębie familiolektu mieszczą się m.in. takie zjawiska, jak leksykalno-semantyczne wykładniki charakterystyki

- 1 Przyjmuję, że idiolekt to „całość kompetencji językowo-komunikacyjnej jednostki w ciągu całego jej życia” [Kozłowska 2013: 47]. Idiostyl – jako „zespół kompetencji jednostki w obrębie określonego stylu funkcjonalnego” [Kozłowska 2013: 47] – jest z kolei odmianą idiolektu [zob. Kozłowska 2013: 47].
- 2 Warstwie językowo-stylistycznej listów Sienkiewicza poświęciła Leonarda Mariak już kilkadziesiąt cennych poznawczo artykułów. Żeby nie rozbudowywać nadmiernie bibliografii, ograniczam się do kilku egzemplifikacji.

najistotniejszych komponentów sfery rodzinnej. Należą do nich: „nazwy i określenia miejsca i przestrzeni; nazwy i określenia domu; nazwy członków rodziny i grupy domowej; nazwy stopni pokrewieństwa i powinowactwa; formy adresatywne; nieoficjalne formy imion własnych, nazwisk i przezwisk; zdrobnienia; zgrubienia; formy pieszczotliwe; epitety; wyrazy i zwroty ekspresywne” [Handke 2008: 78; także 1995: 51].

Cel opracowania sprowadza się do opisu wybranych właściwości leksykalnych familiolektu Konopnickiej. Precyzując, przedmiotem analizy i interpretacji są jednostki językowe, za których pomocą pisarka identyfikuje najbliższych. Chodzi o osobowe nazwy własne, czyli oficjalne i nieoficjalne antroponimy.

3. Materiał badawczy i metoda jego opisu

Poddany obserwacji jakościowej materiał wyekscerpowano z 843 różnej długości tekstów epistolarnych Konopnickiej wysłanych do najbliższych. Listy te pochodzą z trzech podstawowych zbiorów³ zawierających: 163 jednostki epistolarne do stryja Waśłowskiego [zob. Konopnicka 2005], 674 listy skierowane do dzieci (także zięciów i synowej) [zob. Konopnicka 2010] oraz zaledwie 6 tekstów, których adresatem jest mąż poetki⁴ [zob. Nowak 2010]. Ze wskazanych bloków korespondencji wynotowałem ponad 140 struktur językowych odnoszących się do członków rodziny autorki *Roty*. Składają się na nie – jak już wspomniałem – oficjalne i nieoficjalne osobowe nazwy własne (imiona, nazwiska, przezwiska). Mogą one występować jako komponenty zwrotów adresatywnych, a także jako konstrukcje obsługujące model mówienia o kimś.

Zgromadzony materiał leksykalny charakteryzuję pod względem formalno-semantycznym⁵ oraz funkcjonalnym. Opisuję więc kształt morfologiczny antroponimów (chodzi tu głównie o zabiegi słowotwórcze, którym są poddawane nazwy własne) oraz cel przyświecający zastosowaniu poszczególnych elementów językowych, w tym przekształceniom ich struktury. Wieloaspektową charakterystykę umożliwia uwzględnienie uwikłań kontekstowych kształtujących znaczenie analizowanych środków leksykalnych (kontekst linearny – najbliższe otoczenie danej jednostki językowej, makrokontekst – cały tekst, w którym dana konstrukcja językowa funkcjonuje, kontekst komunikacyjny – tło historyczne, kulturowe, wspólna wiedza nadawcy i odbiorcy o świecie, sposób

3 Korespondencja poetki nie doczekała się jeszcze scalonego wydania krytycznego.

4 Inne listy do Jarosława Konopnickiego nie zachowały się.

5 Zgodnie z aksjomatem sformułowanym w ramach teorii onomastycznej funkcjonujące w izolacji antroponimy (jak i inne *nomina propria*) jedynie identyfikują. Nie mają znaczenia leksykalnego. W niniejszym szkicu rozpatruję jednak nazwy własne w ich otoczeniu tekstowym, czyli onimy w użyciu [zob. Skowronek, Rutkowski 2020].

wartościowania zjawisk, miejsce i czas mówienia⁶). Istotny jest ponadto poziom stylistyczno-językowy, genologiczny czy socjolingwistyczny tekstów epistolarnych [por. Górny 2013: 9].

4. Domowy antroponomastykon Konopnickich

Na występujące na kartach korespondencji rodzinnej Konopnickiej nazwy osobowe składają się antroponimy oficjalne i nieoficjalne: imiona, nazwiska oraz przezwiska. Ich zbiór przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Antroponimy identyfikujące członków rodziny Marii Konopnickiej

CZŁONKOWIE RODZINY MARII KONOPNICKIEJ	ANTROPONIMY
mąż Jarosław	<i>J</i> (Ls, 125) ^a , <i>Jarosław</i> (Lm, 170)
syn Tadeusz	<i>Tadek</i> (Ld, 53), <i>Tadeusz</i> (Lm, 178; Ls, 79; Ld, 41), <i>Tadzieniek</i> (Ld, 517), <i>Tadzio</i> (Lm, 175; Ls, 120; Ld, 36), <i>Tadzisko</i> (Ld, 111)
syn Stanisław	<i>Stach</i> (Lm, 179; Ls, 174; Ld, 40), <i>Stanislas</i> (Ld, 691), <i>Stasiek</i> (Lm, 179; Ls, 121; Ld, 45), <i>Stasieniek</i> (Ld, 323), <i>Stasinek</i> (Ld, 452), <i>Stasisko</i> (Ld, 426), <i>Staś</i> (Lm, 170; Ls, 80; Ld, 40)
córka Zofia	<i>Zocha</i> (Ld, 248), <i>Zofia Konopnicka</i> (Ld, 45), <i>Zosia</i> (Lm, 181; Ls, 80; Ld, 91), <i>Zosieńka</i> (Ld, 268), <i>Zosik</i> (Ld, 290), <i>Zosinek</i> (Ld, 451), <i>Zosinka</i> (Ld, 287), <i>Zosisko</i> (Ld, 440), <i>Zosiuchna</i> (Ld, 356), <i>Zośka</i> (Ls, 86; Ld, 110)
córka Helena	<i>H</i> (Lm, 170; Ld, 50), <i>Hel[ena]</i> ^b (Lm, 171; Ld, 36), <i>Helcia</i> (Ls, 183), <i>Helena</i> (Lm, 174; Ls, 214; Ld, 41), <i>Helena Janina</i> (Lm, 182), <i>Helenka</i> (Ls, 86)
syn Jan	<i>Janek</i> (Lm, 175; Ls, 86; Ld, 40), <i>Janiczek</i> (Ld, 543)
córka Laura	<i>Lor</i> (Ld, 290), <i>Lora</i> (Ls, 425; Ld, 239), <i>Lorczyśko</i> (Ld, 233), <i>Lorek</i> (Ld, 866), <i>Lorka</i> (Lm, 179; Ls, 86; Ld, 40), <i>Loruś</i> (Ld, 562), <i>Mimeczek</i> (Ld, 420), <i>Mimuś</i> (Ld, 423), <i>Miszunia</i> (Ld, 409), <i>p[anna] Konopnicka</i> (Ld, 141), <i>p[ani] Pytlińska</i> (Ld, 824)
synowa Emilia z Kłokockich Konopnicka (żona Tadeusza)	<i>Emilka</i> (Ld, 115)

6 Korzystam z typologii kontekstów Krystyny Waszakowej [zob. 1997: 122].

Tabela 1. Antroponimy identyfikujące członków rodziny Marii Konopnickiej – cd.

CZŁONKOWIE RODZINY MARII KONOPNICKIEJ	ANTROPONIMY
synowa Jadwiga z Brzozowskich Konopnicka (żona Jana)	<i>Jadwichna</i> (Ld, 465), <i>Jadwiga</i> (Ld, 293), <i>Jadwinia</i> (Ld, 405)
zięć Bolesław Królikowski (pierwszy mąż Zofii)	<i>Bolczysko</i> (Ld, 384), <i>Bolek</i> (Ld, 40), <i>Bolek Królikowski</i> (Ls, 274), <i>Bolesław</i> (Ld, 91), <i>Bolesławita</i> (Ld, 427)
zięć Adam Mickiewicz (drugi mąż Zofii)	<i>Ady</i> (Ld, 771)
zięć Stanisław Pytliński (mąż Laury)	<i>Pytelson</i> (Ld, 769), <i>Pytliński</i> (Ld, 160), <i>Stach</i> (Ld, 176), <i>Stach Pytel</i> (Ld, 795), <i>Stach Pytelson</i> (Ld, 782), <i>Stach Pytl[iński]</i> (Ld, 487), <i>Stach Pytliński</i> (Ld, 339), <i>Stacho</i> (Ld, 275), <i>Stasinek</i> (Ld, 536)
wnuczka Anna (córka Jana)	<i>Ania</i> (Ld, 538), <i>Anna</i> (Ld, 332), <i>Anula</i> (Ld, 778), <i>Anulka</i> (Ld, 348), <i>Hanusia</i> (Ld, 338), <i>Sznipsunio</i> (Ld, 366), <i>Sznipsuś</i> (Ld, 405)
wnuk Janusz (syn Jana)	<i>Janio</i> (Ld, 618), <i>Janusz</i> (Ld, 499), <i>Januszek</i> (Ld, 455), <i>Januś</i> (Ld, 784), <i>Ramzes</i> (Ld, 417), <i>Ramzesek</i> (Ld, 426), <i>Ramzolek</i> (Ld, 418), <i>Ramżoł</i> (Ld, 444), <i>Ramżoleczek</i> (Ld, 426), <i>Ramżolek</i> (Ld, 483)
wnuczka Zofia (córka Jana)	<i>Zosia</i> (Ld, 565), <i>Munia</i> (Ld, 791), <i>Muńka</i> (Ld, 791)
wnuczka Maria (córka Jana)	<i>Maryna</i> (Ld, 791), <i>Peciu-Meciu</i> (Ld, 794)
wnuczęta	<i>Sznipsun[ie]</i> (Ld, 730), <i>Sznipsunie</i> (Ld, 450)
stryj Ignacy Wasiłowski	<i>Ignacy</i> (Ld, 40), <i>Ignas</i> (Ls, 347), <i>Ignas Wasiłowski</i> (Ls, 347), <i>Wasiłowski</i> (Ld, 87)
Zofia i Bolesław Królikowscy	<i>Bolki</i> (Ld, 217), <i>Zośki</i> (Ld, 462)
Laura i Stanisław Pytlińscy	<i>Pytlińscy</i> (Ld, 659), <i>Stachowie</i> (Ld, 465), <i>Stachy</i> (Ld, 478)
Jadwiga i Jan Konopniczy	<i>Jankowie</i> (Ld, 390)
inni członkowie rodziny ^c	<i>Bronka</i> (Ld, 37), <i>Broncia</i> (Ls, 484), <i>Celina</i> (Ls, 543), <i>Eugeniuszowa</i> (Ld, 921), <i>Eugeniuszowie</i> (Ld, 90), <i>Franek Pągowski</i> (Ld, 170), <i>Franusiowie Pągowscy</i> (Lm, 179), <i>Gorczycki</i> (Ld, 50), <i>Honorek</i> (Ld, 287), <i>Honoriusz Konopnicki</i> (Ls, 158),

Tabela 1. Antroponimy identyfikujące członków rodziny Marii Konopnickiej – cd.

CZŁONKOWIE RODZINY MARII KONOPNICKIEJ	ANTROPONIMY
inni członkowie rodziny – cd.	<i>Jadwiga Gorczycka</i> (Ld, 396), <i>Jadzia</i> (Ld, 57), <i>Jadzia Gorczycka</i> (Lm, 181), <i>Janek</i> (Ls, 228), <i>Janek Rudziński</i> (Ld, 486), <i>Jaracz</i> (Ld, 282), <i>Jaraczewska</i> (Ld, 287), <i>Jaraczewski</i> (Ls, 93), <i>Jaś</i> (Ls, 228), <i>Jerzy</i> (Ld, 486), <i>Jędrzek Węgliński</i> (Ld, 40), <i>Józio</i> (Ls, 240), <i>Józio Rudziński</i> (Ls, 240), <i>Jurek</i> (Ld, 782), <i>Kazia</i> (Ld, 37), <i>Kazimierz</i> (Ls, 93), <i>Kazimierz Konopnicki</i> (Ls, 142), <i>Kazio</i> (Ld, 40), <i>Kuligowscy</i> (Ld, 37), <i>Kuligowska</i> (Ld, 184), <i>Kuligowskie</i> (Ld, 146), <i>Leonowa Konopnicka</i> (Ld, 784), <i>Mańka</i> (Ld, 37), <i>Marcela</i> (Ld, 90), <i>Marynia</i> (Ld, 67), <i>Marynia Rudzińska</i> (Lm, 179), <i>Michaś</i> (Ld, 486), <i>Olszewscy</i> (Ld, 105), <i>Popławski</i> (Ld, 35), <i>Roman Fałęcki</i> (Ld, 255), <i>Rudziński</i> (Ld, 87), <i>Rudzińska</i> (Ld, 67), <i>Świrscy</i> (Ld, 46), <i>Świrska</i> (Ld, 486), <i>Świrski</i> (Ld, 46), <i>Wacław Konopnicki</i> (Ld, 307), <i>Władek</i> (Ld, 247), <i>Żychlińska</i> (Ld, 247)

Źródło: opracowanie własne.

Przypisy do tabeli

- a Lokalizując w nawiasie cytowane fragmenty (zachowuję ich oryginalną ortografię i interpunkcję) bądź pojedyncze jednostki językowe wynotowane z kart badanej korespondencji, podaję skrót odnoszący się do konkretnego zbioru listów (Lm – listy do męża, Ld – listy do dzieci, Ls – listy do stryja) oraz stronę. Nie inwentaryzuję wszystkich wystąpień poszczególnych faktów lingwistycznych, ograniczam się do wybranych przykładów.
- b W nawiasach kwadratowych znajdują się treściowe ingerencje wydawców badanych tekstów epistolarnych. Własne uzupełnienia czytelnie oznaczam.
- c Pomocne w rozpoznaniu rodzinnych koneksji poetki było m.in. opracowanie Doroty Samborskiej-Kukuć [zob. 2018].

W zakresie antroponimicznej identyfikacji Konopnicka nie wykracza poza standard właściwy polszczyźnie rodzinnej *in abstracto* [zob. Nowak-Barcińska 2019: 227]. Obserwujemy więc w odnotowanym materiale typowe dla komunikacji rodzinnej transformacje morfologiczne metrykalnych nazw własnych, które dominują nad formami oficjalnymi. Grupę tych ostatnich reprezentują następujące egzemplifikacje (przedstawiam je w bliższym i dalszym otoczeniu leksykalnym):

- [1] Ale ma ona jeszcze Twój kwit, **Jarosławie**⁷, i należałoby ją zaspokoić (Lm, 175); [2] Nie wiem też, gdzie po odwiedzeniu Janka i zobaczeniu się z **Tadeuszem**

7 Wszystkie wyróżnienia w cytatach – P.W.

obiorę sobie kąt jakiś na dłuższy pobyt (Lm, 175); [3] Był tu wczoraj rewirowy z kartką z cyrkułu o paszport **Zofii Konopnickiej**. Jeśli więc nie masz paszportu, to postaraj się i choć napisz zaraz do naczelnika powiatu kaliskiego, a lepiej jeszcze wprost do gubernatora, list zarekomenduj i legitymuj się kwitem pocztowym, jeśli Cię atakowali (Ld, 24); [4] Wypadło potem, że spytała [córka adwokata Begeya z Turynu – uzup. P.W.], ile mam dzieci. Powiedziała jej Wasze imiona. Najbardziej jakoś uderzyło ją Twoje: „*Stanislas!*... *O Dieu, comme c'est polonais!*” Więc jak już była ostatni raz, zaczęła się dopytywać, czy „*Stanislas a écrit?*” – no, żeby tak wiedziała, jakiś Ty leniuch do listów! (Ld, 691); [5] A że nie śmierć zabrała mi trzecią [córkę – uzup. P.W.], **Helenę**, nad tym boleję (Ls, 214); [6] „Za czyny córki naszej, **Heleny Janiny** dwóch imion **Konopnickiej**, jako dotkniętej cierpieniem umysłowym nie odpowiadamy. Tu podpis Twój i mój” (Lm, 182); [7] Panie **Bolesławie**, przyjechałam na kilka dni do kraju w sprawie chłopców i od wczoraj jestem w Turku (Ld, 91); [8] W tej chwili list od Janka. Mają córeczkę, imię jej będzie **Anna** (Ld, 332); [9] Kochana Zosieńko, bardzo Ci dziękuję za szczegóły o bębnach z Kapituły. **Janusz** – wyborny! (Ld, 499); [10] Pisał do niego [Janka – uzup. P.W.] dziadek **Ignacy**, że w Radomskim jest młyn do wzięcia w dzierżawę (Ld, 40); [11] Do **Celiny** chętnie napiszę – ale ona mi nigdy adresu swego nie daje – to mi przykro (Ls, 543); [12] Pisał dziadek **Wasiłowski**, że Cię widział u **Rudzińskich** zdrowym i dobrze wyglądającym (Ld, 87); [13] Od Janka tyle się tylko dowiedziałam, że panna nazywa się **Jadwiga Brzozowska** (Ld, 160); [14] Lorka pisała o **Pytlińskim**, chce, żebyście Wy mi o jego doskonałościach powiedzieli (Ld, 160); [15] Arct pisze, że jest zdania, iż żadna praca nie daje kobiecie tyle, co praca nauczycielska, że do czego to podobne, aby p[anna] **Konopnicka** brała jakieś 25 rubli miesięcznie (Ld, 141); [16] Ochłonełam ze strachu, mając te wiadomości od Lorki; bo kiedy Gawa[ewicz] wrócił do Warsz[awy] i mieli grać Chama, odwołali to przedstawienie (w „Kurierze [Warszawskim]”) z powodu, że „p[ani] **Pytlińska** nie powróciła” (Ld, 824); [17] Jaki on [Stanisław Przybyszewski – uzup. P.W.] tam jest, taki jest, ale faktów, które za sobą zostawił, nikt nie zmaże, a są one, te fakty tego rodzaju, że nie powinni go [Zenona Przybyszewskiego, syna Stanisława – uzup. P.W.] **Pytlińscy** u siebie trzymać (Ld, 659); [18] Dziewczęta moje, Lorka i Zosia, są tam w okolicach Waszych, w Rudnikach, u **Honoriusza Konopnickiego**, brata **Kazimierza** (Ls, 158).

Na ogół trudno wyjaśnić, dlaczego poetka posłużyła się oficjalnymi mianami (przede wszystkim imionami) odnoszącymi się do członków rodziny, zamiast – tak jak w innych tekstach epistolarnych, a niekiedy nawet w tym samym liście – sięgnąć po nazwy poddane obróbce słowotwórczej. Za występowaniem imion

i/lub nazwisk metrykalnych nie muszą się kryć dodatkowe intencje autorki (na przykład sygnalizowanie dystansu wobec nosiciela *proprium*). Jak pokazują przykłady, mogą one pełnić – poza referencjalną – funkcję informacyjną, stanowiąc istotny składnik opisywanych zdarzeń, sytuacji itp. [por. Górny 2013: 106–115].

Niektóre jednak fragmenty umożliwiają rekonstrukcję genezy zastosowania oficjalnych antroponimów. W przykładach [3], [6], [15], [16] mamy do czynienia z przywołaniem innego tekstu, w którym pojawiły się metrykalne formy nazw osobowych. Finalna część pierwszego zdania fragmentu [3] jest bez wątpienia lapidarnym wyciągiem z „kartki z cyrkułu”, a więc wypowiedzi urzędowej. Wyimek [4] zawiera francuski odpowiednik oficjalnego imienia drugiego syna Marii Konopnickiej. Używa tego ekwiwalentu osoba nieznająca Stanisława, niewładająca polszczyzną i porozumiewająca się z poetką w języku francuskim. Z kolei cytat [6] jest skonstruowanym przez pisarkę ogłoszeniem, czyli tekstem oficjalnym, który Jarosław Konopnicki miał opublikować w prasie. W celu niebudzącej wątpliwości identyfikacji obiektu anonsu autorka przywołała pierwsze i drugie imię córki (z redundantną informacją „dwóch imion”⁸) wraz z nazwiskiem. Passus [15] to zdanie relacji z cudzej wypowiedzi na temat najmłodszej córki Laury, a przykład [16] zawiera cytat z inseratu zamieszczonego w „Kurierze Warszawskim”. Innego typu egzemplifikacjami są fragmenty [7], [13], [14] z pełną formą imienia i nazwiska przyszłych zięciów Konopnickiej oraz oficjalnym imieniem i nazwiskiem przyszłej synowej. Kształt antroponimów świadczy o formalnych jeszcze kontaktach bądź braku jakichkolwiek kontaktów między poetką a wymienionymi osobami.

Z powyższego przeglądu wynika, że na występowanie *propriów* metrykalnych mają niekiedy wpływ relacje między nosicielem danego miana (także nadawcą listu – Konopnicką) a osobą używającą tej nazwy i/lub przynależność pierwotnego źródła, z którego pochodzą antroponimy, do zbioru gatunków o charakterze oficjalnym.

Dominujący kwantytatywnie w zgromadzonym materiale zespół mian zmodyfikowanych morfologicznie obejmuje – typowe dla egodokumentów [zob. np. Górny 2013; Jaros 2021; Nowak-Barcińska 2019; Olma 2014; Pietrzak 2019] – zdrobnienia i spieszczenia [zob. Domin 2000]. Prezentację wybranych przykładów użycia omawianych jednostek *proprialnych* rozpoczynam od imion dzieci poetki, które odznaczają się największym zróżnicowaniem formalnym, tworząc wariantywne szeregi antroponimiczne:

---

8 Jak zauważyła Dorota Samborska-Kukuć, „Jest to jedyny przypadek podwójności imion w progeniturze Konopnickich” [Samborska-Kukuć 2016b: 200].

[19] Szczęście, że **Tadek** i **Janek** wybrnęli z górskiej bezczynności i zarabiają na siebie (Ld, 53); [20] Szykuj się więc, kochany chłopcze [Stanisławie – uzup. P.W.], i przybywaj zdrów, żebyśmy się jeszcze zobaczyć mogli razem – i **Tadzieńka** grób nawiedzić (Ld, 513); [21] Gdyby Staś mógł, to niech przyjedzie do Janka na święta dla zobaczenia się ze mną. Jeśli to za daleko, to chciałabym, żeby choć u **Tadzia** mógł być w jakimś umówionym terminie, a w ostateczności choćby w Łodzi (Lm, 175); [22] **Stasiek** też pracuje sam na siebie (Ls, 121); [23] Kochany **Stasieńku!** (Ld, 323); [24] Tak to, kochany **Stasinku!** Bądźże mi tam zdrowy i mocny na duchu i ciele – do życia i pracy! (Ld, 452); [25] **Stasia** całuję serdecznie i proszę go, żeby napisał do mnie (Lm, 170); [26] Trzecia z rzędu, **Zosia**, po ukończeniu tu pensji, zajmuje się teraz czytelnia w Sochaczewie [...] (Ls, 80); [27] Moja droga **Zosieńko!** (Ld, 268); [28] Ten **Zosik** to sobie randki z tymi Szni-psuniami urządza (Ld, 450); [29] Tak, **Zosinku**, robią się tymczasem interesy, a ja Cię ogromnie ściskam i całuję! (Ld, 451); [30] Droga **Zosinko** (Ld, 287); [31] No i, **Zosiuchna**, dotrzymać słowa. Nie wstawać przed ósmą (Ld, 356); [32] **Zośka**, trzecia z rzędu, w maju zdaje egzamin na wyższą nauczycielkę [...] (Ls, 86); [33] [...] **Helcia**, która gospodaruje w domu (Ls, 183); [34] **Helenka** tylko nie z nami [...] (Ls, 86); [35] Jadę do **Janka** (Lm, 175); [36] Przynajmniej **Janiczek** przez zimę będzie miał przy czym w Arkadii rachunki z młyna prowadzić (Ld, 543); [37] Od dwóch tygodni jestem w Otwocku i czuwać nad **Lorą** (Ls, 425); [38] **Lor** kaszle (Ld, 290); [39] **Lorka** dostała miejsce na Podolu w Kordylówce przez Kalinówkę u pp. Bujnowskich (Lm, 179); [40] Mój biedny, dobry **Lorek!** (Ld, 866); [41] **Loruś**, zaraz spytaj się Staśka, gdzie, na jakiej ulicy mieszkał w Cassel i pod którym n[umer]em, i u kogo (Ld, 562).

Do urabiania omawianego rodzaju mian, których siłę ekspresywną wzmacnia kontekst linearny (np. *Kochany Stasieńku*; *kochany Stasinku*; *Moja droga Zosieńko*; *Zosik drogi*; *Droga Zosinko*; *Mój biedny, dobry Lorek*), służą Konopnickiej różne techniki derywacyjne, przy czym autorka *Roty* najchętniej wykorzystuje sufiksację, rzadziej sięga po formanty paradygmatyczne (np. *Lor* < *Lora*) czy alternacyjne (np. *Zosia* < *Zofia*). Deminutywa i hipokorystyka kształtują m.in. takie przyrostki, jak: *-ek*, *-ka*, *-ik*, *-eniek*, *-eńka*, *-ichna*, *-inek*, *-inia*, *-inka*, *-iczek*, *-uś*, *-uchna*, *-ula*, *-usia*, *-uszek*. Część derywatów antroponimicznych – zarówno sufiksalnych, jak i innego typu – powstała poprzez dezintegrację imiennej podstawy słowotwórczej, nierespektującej nierzadko granic morfologicznych i fonologicznych (mutylacja). Ucięciu wyrazu fundującego może towarzyszyć palatalizacja ostatniej spółgłoski (np. *Staś*). Zdrobnienia i spieszczienia niosą z sobą pozytywne nacechowanie emocjonalne. Niekiedy dodatkowo mają charakter żartobliwy, kiedy poetka maskulinizuje imiona córek, np.: (*ten*) *Zosik*, *Zosinek*.

Do podobnych sposobów powoływania deminutywnych i hipokorystycznych form imion odwołuje się również korespondentka, by zasygnalizować swój aprobatywny, ciepły stosunek do innych członków rodziny – szczególnie synowych, zięciów czy wnucząt, np.:

[42] Miałam list od **Emilki** [Konopnickiej] i dziś odpisałam jej. [...] Pisała też **Emilka** o tym, że chce jaki pomnik postawić (Ld, 115); [43] **Jadwichna**, nie martw się, bo takie dziecińki muszą przechorować swoje, a potem będzie za to dobrze (Ld, 465); [44] Do Janków też piszę. Pewno **Jadwinia** już w Kapitule (Ld, 579); [45] Jak się ma **Bolek**? Jak się macie oboje? Czy praca **Bolka** nie męczy? (Ld, 585); [46] **Anulę** całuję w buziaka! (Ld, 778); [47] Te kreski to drogi, którymi przyjadę na wiosnę zobaczyć, czy **Anulka** zdrowa! (Ld, 465); [48] Że Janek ma córeczkę, **Hanusię**, wiesz już pewno (Ld, 338); [49] Jakże tam dzieciaki miłe, Szniipsunio, **Janio**, **Zosia**? (Ld, 618); [50] Dzieci porosły, **Januś** pomizerniał (Ld, 794); [51] A **Januszek** u Was jeszcze? Droga dziecina! Ogromnie go kocham za jego serdeczność i uczuciowość (Ld, 489).

Kiedy pisarka zwraca się w listach do uwielbianego stryja Wasiłowskiego, wykorzystuje dość regularnie nazwę odpowiedniego stopnia pokrewieństwa (zazwyczaj przekształconego morfologicznie i obudowanego przydawkami uzewnętrzającymi silny ładunek emocji o znaku dodatnim). W korespondencji z dziećmi można z kolei zauważyć warianty oficjalne imienia i nazwiska brata ojca Konopnickiej (poprzedzone rzeczownikami *dziadek* lub *stryj*). Pieszczotliwa forma pierwszego antroponimu pojawia się wyjątkowo we fragmencie będącym przytoczeniem słów innej osoby:

[52] Poznałam nareszcie Lenartowicza [...]. Wspominał Cię, drogi Stryju, bardzo żywo i tkliwie. „A jakże! – zawołał – Pamiętam bardzo dobrze! **Ignas** Wasiłowski [...], chodziliśmy razem do Czerniakowa... A potem... Ja na tułactwie, **Ignas** na Sybirze [...]” (Ls, 347).

Zbieżne zabarwienie uczuciowe sygnalizują antroponimiczne augmentatywa. Pod wpływem różnego typu kontekstów struktura semantyczna budujących je formantów ulega przebudowie, np.:

[53] Byłaś pewno na mszy za Tadzia przedwczoraj. **Tadzisko** nasze! Spokojniej-szą się czuję, gdy pomyślę, że lubo sama, ale jesteś tam pod opieką tej mogiły jego (Ld, 111); [54] Co mnie dręczy, to to, że polegając na moich dochodach, **Stach** mój porzucił swój obowiązek w kantorze [...] (Ls, 174); [55] Biedne ot

Stasisko, jak się też wymizerował z tą chorobą! (Ld, 426); [56] Całuję Cię najserdeczniej, droga **Zocho** [...] (Ld, 248); [57] Moje **Zosisko** drogie! (Ld, 440); [58] Biedne **Lorczyisko** martwi się tymczasem i to mnie dręczy, że jej pomóc nie mogę (Ld, 233); [59] Biedne **Bolczyisko** i Ty też, droga Zośko, bo nie mniej się trapisz i męczysz (Ld, 384); [60] To dobry znajomy **Stacha** Pytlińskiego [...] (Ld, 333).

Najbliższe sąsiedztwo wartościujących leksemów intensyfikujących uczucia (*biedne, droga, moje drogie, mój, nasz, nasze*), a także kontekst komunikacyjny (wiedza o przedwczesnej śmierci najstarszego dziecka Konopnickiej oraz więzach rodzinnych łączących ją z Królikowskim i Pytlińskim) potęgują ekspresywność analizowanych nazw własnych, które w takiej konfiguracji wyrażają różne odcienie aprobaty, sympatii, miłości, wzruszenia, współczucia, tęsknoty.

Identyczne i zgoła inne (choć odgrywające zbieżne role) elementy zaznaczają swą obecność w zwrotach adresatywnych (kumulujących w listach pisarki funkcje: delimitacyjną, fatyczną, dystansową, pobudzającą, emocjonalno-ekspresywną, oceniającą⁹ [zob. Lubaś 2003: 74; Rudyk 2021: 35], np.:

- 9 Zwroty adresatywne są w tekstach epistolarnych elementem ramy inicjalnej (sygnałami początku). Służą także nawiązywaniu interakcji i podtrzymywaniu kontaktu między uczestnikami aktu komunikacji (przyciągają uwagę odbiorcy – zob. Rudyk 2021: 35), np.: „**Kochany Staśku!** Wysyłam Ci trochę niemieckiej lektury do Ołoczyna, adresując na imię Bolka, co mu nie powinno żadnej subiekcji sprawić, bo książki najlegalniejsze, a będziesz je tym sposobem miał dużo prędzej, niż gdyby je na Warszawę zwrócono. Jak Ci się Twoja praca powodzi, **drogi chłopcze?** Pisz Zosia, żeś do niej przywykł nieco. Nie uwierzysz, jak mnie to raduje. Od takiego przywyknienia zależy bowiem wszystko, jest to wprost przystosowanie się do warunków życia – obecnie – koniecznego, więc pewne uregulowanie i sił, i zdrowia, i humoru do tychże warunków, co oczywiście ogromnie jest pożądanym. Zobaczysz, **drogi Staśku**, że coraz Ci będzie i lepiej, i milej. Już przez to samo milej, że poczujesz w sobie siłę wytrwania, tę pierwszą z sił ducha i ciała, jaką człowiek w pełni swego rozwoju posiadać powinien. To Ci da wiarę w siebie i w przyszłość, i zobaczysz, jak Ci się droga pracy i obowiązku rozjaśni przed Tobą. Wytrwać – to prawie zawsze znaczy: zwyciężyć. Bądź tylko zdrow i dobrej myśli, a jedno i drugie w dużej części od Ciebie zależy. Całuję Cię serdecznie, **mój drogi chłopcze!**” (Ld, 389).

Zwroty adresatywne „odwzorowują faktyczny status społeczny rozmówców. [...] Funkcje dystansowe [...] są wyrażane przez zwroty złożone (*drogi kolego, kochana Marysiu, najdroższy Piotrusiu*), ale przede wszystkim przez szeroki repertuar zwrotów prostych” [Lubaś 2003: 74], np. „**Panie Bolesławie**, przyjechałam na kilka dni do kraju w sprawie chłopców i od wczoraj jestem w Turku” (Ld, 91); „**Drogie dzieci! (to znaczy: Zośko! Staśku! I Bolku!)** Jestem tedy w tej Abacji, która wszakże teraz jeszcze nie jest sobą” (Ld, 399); „Bądźcie mi zdrowe, **drogie dzieciaki!** Bądź mi zdrow, **kochany Janku!**” (Ld, 406); „Wiesz, **dziecko**, że ja Cię zupełnie nie rozumiem, iż się tam czujesz teraz pewniejsza i spokojniejsza” (Ld, 708); „Już się strasznie zmęczyłam pisanem, więc Cię żegnam, **drogi synu**, i najserdeczniej całuję” (Ld, 904).

[61] **Kochany** Jarosławie (Lm, 170, 171, 179, 181, 182, 185); [62] **Kochana** Zośko (Ld, 35); [63] Żegnam Cię, **droga** Zośko, i całuję serdecznie¹⁰ (Ld, 36); [64] **Kochany** Janku! (Ld, 47); [65] **Kochany** Staśku (Ld, 59); [66] **Kochany mój** Janku (Ld, 86); [67] **Kochane** Bolki (Ld, 99); [68] **Kochane, drogie** Bolki (Ld, 116); [69] **Moja droga** Lorko! (Ld, 171); [70] **Moje kochane** Lorczyisko (Ld, 197); [71] **Droga moja** Zośko i **kochany** Bolku! (Ld, 237); [72] **Mój drogi kochany** Janku! (Ld, 252); [73] **Drogie dzieci!** (to znaczy: Zośko! Staśku! I Bolku!) (Ld, 399); [74] **Ach**, Zośko, Zośko! (Ld, 474); [75] Stasinku, **kochanie!** (Ld, 479); [76] **Kochana i niesłusznie o niepamięć posądzona** – Zośko! (Ld, 487); [77] **Mój drogi i serdeczny** Janku! (Ld, 513); [78] **Droga moja** Zośko **najmilsza!** (Ld, 609); [79] **Moja** Zośko **jedyna!** (Ld, 612); [80] **Moja najdroższa** Zośko! (Ld, 698); [81] **Mój najmiłszy** Staśku! (Ld, 731); [82] **Drogi** Ady! (Ld, 780); [83] **O** Zośko, **biedna** Zośko! (Ld, 852); [84] **O biedna, biedna, biedna** Zośka! **O biedny** Ady! (Ld, 856); [85] **Moja droga** Zośko! **Mój biedaczku kochany!** (Ld, 857); [86] **Lor drogi, wyzwolony!** (Ld, 866); [87] **Moje drogie** Lorczyisko **biedne!** (Ld, 869); [88] **Moja droga, serdeczna** Zośko! (Ld, 888); [89] **Moja złota** Zośko, nie odsyłam Ci jeszcze tych 10 guldenów [...] (Ld, 343).

Repertuar odnotowanych wcześniej przydawek poszerzają standardowe dla korespondencji prywatnej, rodzinnej przymiotniki typu: *jedyna, kochana, kochany, najdroższa, najmiłsza, najmiłszy, serdeczna, serdeczny, złota* oraz przydawki apozycyjne, np. *kochanie*, a ponadto zwroty addytywne (np. cytat [85]). Niektóre konstrukcje występują jednostkowo, ich pojawienie się ma charakter

---

Istotą funkcji pobudzającej zwrotu adresatywnego jest – jak to lapidarnie ujmuje Anna Rudyk – „nakłonienie adresata do wykonania bądź niewykonania określonych czynności” [2021: 35]. Omawiana konstrukcja językowa samodzielnie, czyli wyabstrahowana z kontekstu (obejmującego w żywej mowie także sygnały para- i niewerbalne), wskazanej funkcji pełnić nie może. Takie obciążenie funkcjonalne jest wypadkową wspomnianego kontekstu, np.: „Opowiadaj no, **Zośka**, dużo, jak tam jest?” (Ld, 848); „**Stachu!** Prześlij to do Otwocka i zaraz pisz jak [i] co” (Ld, 285).

Zwroty adresatywne mogą wzbudzać przychylność rozmówcy, kreować atmosferę życzliwości, wyrażać sympatię bądź dezaprobatę, uwalniać mówiącego od negatywnych emocji [zob. Rudyk 2021: 35], np.: „**Moja najdroższa dziecińko!**” (Ld, 412); „Jak, **Zosiuchna**, odbierzesz od Wolffa te 20 rubli, to napisz parę słów pokwitowania, bo to do moich rachunków z nimi potrzebne” (Ld, 418).

Zdarza się, że zwroty adresatywne są wykładnikami pozytywnej bądź negatywnej oceny adresata [zob. Rudyk 2021: 35], np. „Piszcie no więcej, **moje próżniaki!** Bardzo proszę!” (Ld, 854). W wypadku struktur językowych obecnych na kartach korespondencji Konopnickiej nacechowaniu wartościującemu towarzyszy najczęściej zabarwienie emocjonalne.

¹⁰ Zwroty do adresata występujące w części głównej listów prezentują na tle szerszego kontekstu.

reaktywny, są bowiem nawiązaniem do wcześniejszej korespondencji otrzymanej od adresata (np. [76], [86]). Wysoki stopień nacechowania emocjonalnego uzyskują te połączenia wyrazowe, w których dochodzi do kumulacji wymienionych wcześniej środków językowych (np. [77], [78]), ich repetycji (np. [84]) czy obudowywania tychże interiekcjami (np. [74], [83], [84]). W ostatnim wypadku zwroty do odbiorcy przekształcają się w eksklamacje. Zdarzają się ponadto zwroty pozbawione jakichkolwiek określników, np. *Zosieńka!* (Ld, 303), *Lorús* (Ld, 562), *Stachu* (Ld, 611), *Zośko i Loro!* (Ld, 767), *Zośko i Ady* (Ld, 776).

Zaobserwowane w otoczeniu sporej części mian oficjalnych i przekształconych morfologicznie syntetyczne i analityczne modyfikatory (w tym także *nomina propria*) o charakterze doprecyzowującym mogą oznaczać stan cywilny obiektu wypowiedzi, jego wiek, miejsce zamieszkania, pozycję w obrębie relacji rodzinnych, nadto sygnalizować dystans. Do prezentowanego zbioru elementów należą m.in. leksemy z pola semantycznego nazw stopni pokrewieństwa i powinowactwa, honoryfikatywne jednostki językowe: *pan*, *pani*, *panna*, przymiotnik *stary*, np.: *ciotka Celina* (Ld, 252), *ciotka Eugeniuszowa* (Ld, 92), *ciotka Jaraczewska* (Ld, 704), *ciotka Kuligowska* (Ld, 184), *ciotka Marcela* (Ld, 94), *ciotka Rudzińska* (Ls, 240), *ciotka Świrska* (Ld, 486), *ciotka Żychlińska* (Ld, 247), *dziadek Ignacy* (Ld, 40), *dziadek Wasilowski* (Ld, 87), *mąż ciotki Celiny* (Ld, 252), *mąż Lorki* (Ls, 650), *mąż Lory* (Ls, 425), *p[ani]* Pytlińska (Ld, 824), *p[anna]* Konopnicka (Ld, 141), *Panie Bolesławie* (Ld, 91), *Popławski stary* (Ld, 58), *stary Gorczycki* (Ld, 58), *stryj Honorek* (Ld, 287), *stryj Ignacy* (Ld, 252), *stryjostwo Eugeniuszów* (Ld, 704), *Wacek z Łodzi* (Ld, 307).

Swoisty zespół konstytuują antroponimy obudowane postpozycyjną lub – znacznie rzadziej – prepozycyjną przydawką posiadacza¹¹, która pełni funkcję dyferencyjną, np.: *Stach Lorki* (Ld, 217), *Stacho Lory* (Ld, 275), *Lory Stach* (Ld, 302). W ten sposób Konopnicka pragnie odróżnić zięcia Stanisława Pytlińskiego od syna noszącego to samo imię. Zbieżnemu celowi służy zaimek dzierżawczy, np. *nasz Stasiek* (Ld, 751).

Teksty epistolarne Konopnickiej poświadczają również obecność osobowych nazw własnych, którym można przypisać funkcję ekspresywną związaną z negatywną waloryzacją osób legitymujących się danym mianem. Sformułowana uwaga odnosi się przede wszystkim do imion męża pisarki i jej średniej córki Heleny. Nieakceptowane przez Konopnicką zachowanie wymienionych osób uznaje się za jedną z głównych przyczyn opuszczenia przez nią rodziny i wyjazdu z kraju pod koniec lat 80. XIX wieku [zob. Magnone 2010: 7].

11 Termin Zenona Klemensiewiczza [zob. 1969: 60].

Małżeństwo poetki było nieudane i przysparzało jej ciągłych trosk. Pisarka oskarżała męża o nieumiejętne gospodarowanie majątkiem, brak zainteresowania losem dzieci, szczególnie sytuacją chorującej psychicznie córki Heleny¹². Tak o korespondencji Konopnickiej z mężem pisze jej wydawca Jacek Nowak:

- 12 Maria z Wasiłowskich poślubiła starszego o 12 lat Jana Jarosława Konopnickiego (Konopnicki używał drugiego imienia jako pierwszego i tak też się podpisywał – zob. Samborska-Kukuć 2016b: 196) 10 września 1862 roku. Poetka miała wówczas 20 lat. Po ślubie małżonkowie najpierw zamieszkali w Bronowie (majątku należącym do Konopnickich), potem w niewielkim folwarku w Gusinie, którego Jarosław był dzierżawcą. Jesienią 1877 roku pisarka opuściła Gusin i męża [zob. Nowak 2010]. Maria i Jan Konopniccy doczekali się ośmiorga dzieci (Tadeusza, Stefana, Władysława, Stanisława, Zofii, Heleny, Jana, Laury) – dwoje (bliźnięta Stefan i Władysław) zmarło w niemowlęctwie [zob. Samborska-Kukuć 2016b].

Na problem zarządczych nieporadności męża Konopnicka zwracała uwagę m.in. w korespondencji ze stryjem, np.: „Mój najmilszy Stryju! Nie pisałam tak dawno – naturalnie na rachunek mego własnego serca – dlatego, że miałam ciężkie smutki, a wtedy najlepiej jest człowiekowi zaciąć zęby i milczeć. Jednak i to nie zawsze pomaga. Wiesz pewno, drogi Stryjku, że mąż mój dawno już się staczał po pochyłości wiodącej do ruiny. Najpierw miał dobra, potem wieś, potem dzierżawę, wreszcie mały folwarczek donacyjny w administracji, z którego to kawałka ziemi – 5-u włók, płacił tyle, ile ja za mieszkanie płacić muszę, nie mając ziemi innej prócz w doniczkach z kwiatami. Prócz tego jam na siebie przyjęła ciężar utrzymania i wyżywienia dzieci tudzież ich edukacji, a on miał kłopot tylko o swoją osobę, a od roku o Tadzia, który go wyręczał w gospodarstwie, a którego ja mimo to oporządzać musiałam. Jednak to wszystko mniejsza, gdyby się choć przy tym był utrzymał. Ale chociaż trzy lata temu dostał pięć tysięcy rubli za jakiś ukończony kompromis, od lat czterech nie płacił ani grosza dzierżawy, o czym dopiero w ostatniej chwili dowiedziałam się prawdy. Przed tygodniem wyrzucano go razem z gratami jego z owego folwarku – i dziś – Ale co tam, mój najmilszy!” (Ls, 120).

Jacek Nowak w komentarzu edytorskim do jednego z listów wysłanych przez poetkę do Wasiłowskiego podkreśla brak zaangażowania Jarosława w sprawy rodzinne: „Istotnie, Jarosław niewiele interesował się swoimi dziećmi. Większość czasu pochłaniały mu procesy, do których miał prawdziwe zamiłowanie i opieka nad dziećmi, które utraciły swoich ojców w powstaniu styczniowym lub też za udział w narodowym zrywie 1863 r. zostali skazani na więzienie. Sporo pieniędzy przeznaczał na wykupywanie synów chłopskich od wojska [...]. Konopnicka miała za złe Jarosławowi, że bardziej interesuje go los chłopskich dzieci niż własnych” [Konopnicka 2005: 121–122].

O skali problemów zdrowotnych Heleny i obojętności Konopnickiego w tej kwestii świadczy m.in. następujący fragment: „Kochany Jarosławie. Kiedy się posyła depeszę, to z pewnością nie po to, żeby czas na wyjaśnienia tracić. Ostatecznie droga do Warszawy nie kosztuje żadnych sum bajonkich, a kto tak mało jak Ty jest obciążony ciężarami obowiązków rodzinnych, ten może raz na kilka lat poświęcić dla nich jakieś dziesięć rubli. Ale mniejsza o to. Ja chciałam porozumieć się z Tobą w sprawie Hel[eny] na miejscu, w chwili kiedy było tego najbardziej potrzeba. Rzecz jest taka. Hel[ena] dotknięta jest bardzo ciężką formą hysterii, graniczącą z obłędem. Ataki histeryczno-epileptyczne, jakie miewa, może nie tylko przewidzieć, ale – jak każda histeryczka – i wywołać u siebie. To jest klucz do jej postępowania w ostatnich czasach. [...] Wobec tego telegrafowałam do Ciebie raz jeszcze po naradzeniu

Listy do męża nabrzmiały są wymówkami i zarzutami w pierwszej kolejności o brak zainteresowania dziećmi i tragedią rodzinną. Konopnicka – mimo iż listy te rozpoczyna zwrotem „Kochany Jarosławie” – nie szczędzi mężowi uwag o jego egoizmie, uporze i złośliwości, nieczułości, nieodpowiedzialności, obojętności i znieczulicy, a wręcz niedołęstwie. Do zmiany postawy chce nakłonić męża przez przywoływanie z jego życia faktów natury kryminalnej, np. tołrowanie oszustw, fałszowanie podpisów, a nawet tuszowanie i przyzwalanie na kradzież własnemu dziecku. Zdaniem poetki, zachowanie się Jarosława Konopnickiego zasługuje na pogardę i potępienie. Nic dziwnego, że w takiej sytuacji pisarka podjęła tak radykalną decyzję opuszczenia kraju i wyjazdu na prawie 20-letnią tułaczkę po Europie. [Nowak 2010: 168]

Zachowane listy Konopnickiej do Jarosława – mimo wspomnianego w zacytowanym fragmencie szablonowego, regularnie powielanego, ale semantycznie pustego inicjalnego zwrotu adresatywnego – pozbawione są jakichkolwiek pozdrowień, życzeń, zapytań o losy męża, jego stan zdrowia itp. Brak w nich typowych dla korespondencji rodzinnej (w tym listów poetki do stryja czy dzieci) sygnałów zażyłości, miłości, troski czy choćby zwykłej sympatii. Co znaczące, Konopnicka pomija w tych tekstach segment rozwiązujący kontakt bądź wieńczy je chłodnymi zwrotami *Żegnam Cię* (Lm, 170, 175), *Żegnam Cię raz jeszcze* (Lm, 176) i podpisuje: *M. Konopnicka* (Lm, 170, 185), *Maria* (Lm, 175), *M.K.* (Lm, 176, 179, 182), *M. Konop[nicka]* (Lm, 183). Tylko w jednym liście,

się z adwokatem. Należało, abyś poszedł i teraz jeszcze do prokuratora i ułożywszy wspólnie jakiś sposób wyjścia z tej sprawy, przyczynił się choćby niematerialnie, ale moralnie i prawnie do jej uregulowania. Zamiast zawierzyć mi, że przyjazd ten jest konieczny, mnie, co nigdy Cię w najcięższych nawet przejściach nie trudziłam swoją osobą i dla swego widzi-miszę nie narażałam na żadne podróże i wydatki – raz jeszcze poszedłeś swoją drogą i wdajesz się w [–] prawne w chwili, kiedy nie mam ani dnia, ani nocy spokojnej, kiedy nie mogę nic zapracować skutkiem ostatecznego zgnębienia i kiedy dla samej opinii wypadaloby Ci [wyjść] nareszcie z tej chińskiej pozycji jakiegoś Dalajlamy, który siedzi i głową tylko kiwa. To jest niegodziwe z Twojej strony. Skutek twojego kunktowania jest taki, że po przesłaniu depeszy Twojej adwokatowi chwyciłam się jedynej drogi, jaka mi pozostała, i wyjechałam z Warszawy. Ponieważ matka zamieszkała w Warszawie pozwalała ojcu być zupełnie neutralnym i pozostawać w zupełnej obojętności na bieg sprawy, zatem [–] się, aby nareszcie rzeczy te przyjęły obrót naturalniejszy i aby ojciec choć część obowiązków swoich spełnił, choćby przymuszany. Czy pamiętasz, jak Ci raz na wielkanocną wódkę dla chłopów Helena wyjęła z mojej kieszeni od sukni, z szafy, kilkanaście rubli, które dostałam od ojca, i jakęś je wziął od niej potajemnie przede mną. Ciekawa rzecz, czy pisze ona o tym w swoich pamiętnikach. Ale choćby nie pisała nawet, to ten jeden fakt stawia Cię pod takim zarzutem, wobec którego podwójnie obowiązany jesteś wyjść ze swej neutralności, nie czekając, aż Cię do tego zmuszą” (Lm, 171, 175).

w którym autorka prosi Jarosława o pomoc w zdobyciu paszportu, pojawia się perswazyjne, choć w formie stereotypowe, zdanie finalne *Szczerze Cię pozdrawiam* (Lm, 185). W innym zdobywa się na lapidarne bożonarodzeniowe życzenia skierowane do męża i syna Stanisława: *Życzę Wam dobrych Świąt* (Lm, 179).

Z kolei listów do córki Heleny poetka w ogóle nie pisała. Powodem tego stanu rzeczy była wspomniana już choroba psychiczna dziecka:

O dziewczynie, która, gdyby nie jej sławna matka, pozostałaby jedną z wielu anonimowych dziewiętnastowiecznych histeryczek, wiemy bardzo mało [...] (ostatnia wzmianka o Helenie w listach do dzieci pochodzi z roku 1903). Piękna i niesforna, pod koniec lat osiemdziesiątych zachodzi w ciążę, rezygnuje z projektowanej dlań (sic!) przez matkę kariery nauczycielki, zaczyna zachowywać się niezrozumiale: miewa dziwaczne ataki «histero-epileptyczne», konfabuluje, maniakalnie kradnie, grozi matce rewolwerem, nieudolnie pozoruje samobójstwo. W 1890 staje przed sądem i zostaje uznana za niepoczytalną – rozprawy sądowe toczą się już pod nieobecność Konopnickiej. Po krótkim pobycie na oddziale karnym dla kobiet w więzieniu na Pawiaku zostaje umieszczona w Górze Kalwarii, potem w Tworkach, w końcu w Drewnicy, gdzie ślad po niej się urywa. [Magnone 2010: 20]

Zacytowana badaczka w innym miejscu dodaje: „Czytelnika korespondencji Konopnickiej musi uderzyć konsekwencja, z jaką Konopnicka odmawia zaliczenia Heleny do grona swoich dzieci. Zachowały się listy poetki adresowane «do dzieci», jednak w wyliczance imion nigdy nie pojawia się Helena” [Magnone 2009: 61; także 2011: 140].

Zaprezentowane pokrótce tło dotyczące stosunków poetki z mężem i Heleną pozwalają wyjaśnić zdarzające się w badanym materiale wymazywanie obecności wymienionych członków rodziny z kart niektórych listów i redukcjonowanie tych osób do enigmatycznych inicjałów *J*, *H*, np.:

[90] Czy wiesz, drogi, że po tej świętojańskiej rumacji z Gusina mieli tam jeszcze jeden wypadek, który ich do szczętu zniszczył. Mianowicie, cała ta resztką ruchomości, jaką wynieśli, spaliła się w końcu lipca podczas jakiegoś wesela, przy którym pewno nie brak było głów zaproszonych i papierosów. [...] Po tej wieści o pożarze ozdrowiałam prawie, bo czułam, że trzeba zebrać resztę energii. Jakoż zawiozłam **J** co mogłam [...] (Ls, 125); [91] Był też tu Tomek Wasiuk z wielkimi przeprosinami, pytał o adres do Ciebie: powiedziałam, żeby list przyniósł, to sama wysłałam. Obawiam się jakiego podstępu ze strony **H** i dlatego wolę być ostrożną (Ld, 50).

Takie strukturalne operacje na imionach (współ z ujemnie wartościującym otoczeniem leksykalnym) trwale reprezentujących te osoby, stanowiących niezbywalny element ich tożsamości i indywidualności, kształtują silny ładunek negatywnej ekspresji. Mogą wyrażać dystans, niechęć, irytację, lekceważenie, pogardę. Wniosek ten wzmacniają następujące passusy (zob. także przypis 12):

[92] Dokąd ten wyrodek Helena dąży... Strach pomyśleć. Bo że nie ma zamiaru wyjść za mąż – to widoczne. Udawałaby dłużej i lepiej. A zatem zrezygnowała już widać zupełnie na życie bez hamulca i bez czci. Okropna istota (Ld, 44); [93] A że nie śmierć zabrała mi trzecią [córkę – uzup. P.W.], Helenę, nad tym boleję (Ls, 214).

Przedstawiając postępowanie córki, Konopnicka nie stroni od sformułowań, które w ustach matki są trudne do zaakceptowania [zob. Nowak 2010: 168].

Analizowany korpus tekstowy ujawnił ponadto zestaw osobowych nazw własnych reprezentujących antroponimy nieoficjalne [zob. np. Biolik 2016], które stanowią element kodu rodzinnego. Nosicielami przymiśk są m.in. wnuczka Marii Konopnickiej, czyli dzieci Jana Konopnickiego¹³ – Anna, Janusz, Zofia, Maria. Zacytujmy kilka przykładowych wyimków z korespondencji poetki:

[94] Bardzo Was oboje całuję i **Sznipsunia** milego – i Ciebie, drogi Staśku (Ld, 366); [95] A dla **Sznipsusia** też odrobinę opłatka daj, Janek, żeby miał malec drogi! (Ld, 405); [96] Napisz mi, dziecko, czy ta sukienka, jaką zrobiłaś [do] chrztu dla **Ramzesa** wystarcza, czy mam kupić inną? Jeśli wystarcza, to mu kupię co innego, jaki krzyżyk złoty lub coś w tym guście (Ld, 417); [97] Całuję Was oboje najserdeczniej, jak również Anulkę i **Ramzeska** drogiego! (Ld, 426); [98] Domyslałem się, że dziś i jutro będziecie u Janków, że z Lorą razem wróćcie do Odoliona, a nade wszystko, że Zośka pogrążona w dzieciaki, **Ramżoleczka** i **Sznipsunia** (Ld, 426); [99] **Ramżo!** nie jest głupi. Wcale. Czy nie uważałaś,

---

13 „Jan (1868–1930) bardzo szybko się ożenił i jako jedyny spośród rodzeństwa doczekał potomstwa. Z małżeństwa zawartego w 1893 roku z Jadwigą z Brzozowskich miał syna Janusza, zwanego przez rodzinę «Ramzesem», urodzonego w 1895 roku, i trzy córki: Annę («Sznipsunia», ur. 1894), Zofię («Munię», ur. 1898) oraz Marię («Peciu-Meciu», ur. 1902). Konopnicka przepadała za wnukami, chociaż synowej nie lubiła i była przekonana, że ta nie potrafiła docenić męża. Jadwiga umrze w roku 1907. Już po śmierci matki, w 1911 Jan Konopnicki ożeni się ponownie, z Jadwigą z Rajkowskich, z którą będzie miał dwie córki, Anielę (ur. 1912) i Krystynę (ur. 1913)” [Magnone 2010: 21].

że on ma w sobie coś ze samokrytyka – pierwszy się śmieje, gdy widzi, że czegoś nie rozumie – a że to widzi, to przecie dowód wielkiego rozumu (Ld, 444); [100] O dzieciach z Kapituły – ogromnie mi do nich tęskno – do **Ramzółka** szczególnie (Ld, 483); [101] Ta **Munia** też marna, biała, chuda; tylko Maryna kwitnie i ma cudowną głupią buźkę, właśnie jak na dziecko przystało. **Muńka** za poważna (Ld, 791); [102] Dzieci porosły, Januś pomizerniał. **Peciu-Meciu** ubiera się w najdłuższe serwety, aby się za nią coś wlokło, i z niezrównaną gracją podnosi po tym tren, zawija się chustką, „bo to teraz takie złodzieje latają”. Cokolwiek czyni, ma zawsze tę o złodziejach zwrotkę. Jest śliczna i miłutka (Ld, 794); [103] Ten Zosik to sobie randki z tymi **Sznipsuniami** urządza (Ld, 450).

Na kartach listów Konopnickiej nie ma żadnych wskazówek pozwalających ustalić relacje etymologiczno-motywacyjne pomiędzy przezwiskami a ich podstawami. Jedynie w wypadku nieoficjalnego miana Janusza czynnik, który doprowadził do powołania intertekstualnego (transonimicznego) antroponimu (poddawanego także słowotwórczym obróbkom wzmacniającym jego ekspresywność), wydaje się znany. Od października 1895 do końca 1896 roku ukazywała się w odcinkach na łamach „Tygodnika Ilustrowanego” powieść Prusa *Faraon* [zob. Konopnicka 2010: 418].

Dodajmy jeszcze, że przezwisko wnuczki Anny przenosi Konopnicka niekiedy na wszystkie wnuczęta, nadając mu zbiorową referencję (*Sznipsunie*).

Na marginesie zauważmy, że imię nieślubnego potomka Heleny¹⁴ nigdy w korespondencji nie pada. Pisarka sięga po – sygnalizujące dystans, emocjonalny chłód – wyrażenia: *jej dziecko* (Lm, 172), *dziecko H* (Ld, 84), *to dziecko* (Ld, 84), *dziecko Hel* (Ld, 86).

Żeby odróżnić najstarszą córkę od wnuczki Zofii, odwołuje się poetka do znanej już struktury z przydawką posiadacza: *Zosia Janków* (Ld, 656). Określnik w dopełniaczu identyfikuje rodziców małej Zofii.

Wracając do wątku nazw nieoficjalnych, należy stwierdzić, że dadzą się określić motywy powstania przezwiska zięcia Marii Konopnickiej – Bolesława Królikowskiego:

[104] Ale to przecież, jak ten list przyjdzie, będą jak raz imieniny **Bolesławity**! Życzę Ci wszystkiego najlepszego, kochany Bolku! (Ld, 427)

14 W metryce chrztu potomka Heleny, do której dotarła Dorota Samborska-Kukuć [2016a: 214], zawarto informację, że Jerzy Wacław Konopnicki, syn niezamężnej 22-letniej Heleny i nieznanego mężczyzny, urodził się w Warszawie w 1889 roku. Poetka swojego wnuka nigdy nie widziała.

Omaiana jednostka antroponimiczna ma w tekstach epistolarnych poetki status *hapaks legomenon*. Jej podstawę motywacyjną stanowi oficjalne imię zięcia, do którego dodała pisarka sufiks *-ita*. Uwadze ująć nie może oczywiste adideacyjne nawiązanie do jednego z pseudonimów literackich Józefa Ignacego Kraszewskiego.

Nieczytelne dla osób spoza kręgu rodzinnego Konopnickich są przezwiska Laury z Konopnickich Pytlińskiej (ze względu na fonetyczną obecność określonego typu spółgłosek oraz zakończeń: *-eczek*, *-unia*, *-uś* mają one wybitnie hipokorystyczne nacechowanie), np.:

[105] Kochana Zosieńko i drogi **Mimeczku!** (Ld, 420); [106] Droga **Miszuniu** (Ld, 409, 600); [107] Biedny **Mimuś**, ma tam strapienie (Ld, 423); [108] Dziękuję Ci za Twój pocziwy list, droga **Miszuniu!** (Ld, 600); [109] Moja droga **Miszuniu!** (Ld, 622); [110] Zosieńko droga! Zaraz też pošlę **Miszuni** jakieś quantum na to i już – póki tam się będę kołatać na tym świecie, stale to będę regulowała (Ld, 590).

Warto jeszcze poświęcić uwagę dowcipnym przekształceniom nazwiska innego zięcia poetki – Pytlińskiego (jego stosunki z teściową „zawsze były jednakowo serdeczne, pełne zrozumienia i sympatii” – Duninówna 1957: 68). Konopnicka albo je skraca i nadaje formę niederywowanego antroponimu, albo stylizuje na nazwisko brzmiące obco, np.:

[111] Słońscy, Stach **Pytel** i Janek odprowadzili mnie na banhof, rano byłam w Krakowie, a wieczorem w Żarnowcu (Ld, 795); [112] Teraz Cię tylko proszę, abyś te 40 rubli **Pytelsonowi** dla Teofili dał (Ld, 769); [113] Słońskim syn przybył. I to akurat przy Stachu **Pytelsonie** (Ld, 787).

Trzeci zięć poetki, czyli drugi mąż Zofii z Konopnickich *primo voto* Królikowskiej, Adam Mickiewicz, zyskał w familiolekcie autorki *Roty* żartobliwe miano wywodzące się od jego oficjalnego imienia, które autorka unieruchomiła fleksyjnie, np.:

[114] Więc opowiadaj wszystko o **Ady** i o domku waszym, i o Gorłówcę w ogóle (Ld, 877); [115] Droga Zośko! Kochany **Ady!** (Ld, 883); [116] Zaś **Ady** niech mi jak najprędzej doniesie, że został dyrektorem – Amen (Ld, 908); [117] Piszczie, moi drodzy, a raczej Ty, Zośko, bo **Ady** ma mniej czasu (Ld, 910).

Inną charakterystyczną cechą komunikacji wewnątrzrodzinnej, utrwalonej w warstwie onimicznej korespondencji Konopnickiej, jest tradycyjne nazywanie

kobiet i małżonków konstrukcjami słowotwórczymi motywowanymi formami męskimi. Chodzi tu o używanie imienia czyjegoś męża z przyłączonym przyrostkiem *-owa* oraz – w wypadku pary małżeńskiej – *-owie*, np.:

[118] Dopóki mąż mój mieszkał w Górze, było najzręczniejsze tam odbyć wszystko. Teraz, w obecnym położeniu, jest to niepodobieństwem. Mógłby zresztą ślub być i w Łodzi, ale chyba lepiej w Częstochowie. **Eugeniuszowa** pojechałaby zaopiekować się Zośką (Ld, 91, list do Bolesława Królikowskiego); [119] Droga Zośko, jeśli się zdecydowałaś nie korzystać z gotowości **Eugeniuszów** [Konopnickich] służenia Ci swoją opieką i towarzystwem, to napisz do Marceli słów parę, gdyż ona z wielką chęcią przystawała na moje propozycje (Ld, 92); [120] Była też **Leonowa** Konop[nicka]. Ogromnie dopytywała się o Ciebie i wynurzała się z najprzychylniejszymi uczuciami i pochwałami dla Ciebie (Ld, 784).

Jak dowodzi materiał językowy, podstawę słowotwórczą takiego wyrazu pochodnego może stanowić nie tylko metrykalna, ale też deminutywna, hipokorystyczna lub augmentatywna forma imienia, np.:

[121] **Jankowie** mają syna, o czym pewno już wiecie (Ld, 390); [122] **Stachowie** pewno już na swoim mieszkaniu (Ld, 677).

Niektóre określenia par małżeńskich mają w wypowiedziach Konopnickiej charakter wariantywny. Żartobliwy wydźwięk, świadczący o wyłącznie pozytywnych uczuciach piszącej w stosunku do dzieci i ich mężów, towarzyszy zamianie rodzaju męskoosobowego na niemęskoosobowy, np.:

[123] Moje drogie **Bolki**! (Ld, 240, 245); [124] Tak, moje drogie **Bolki**, nie pozostaje mi nic, jak czekać jeszcze decyzji doktora, a potem porozumieć się z Wami (Ld, 250); [125] Bądźcie mi zdrowe, moje kochane **Bolki**! (Ld, 255); [126] No, i jakże ze świętami u Was? Bardzo ciekawa, czy **Stachy** z Wami razem, czy może puściliście się do Janków? (Ld, 478); [127] Czy byli **Stachy** u Was i Stasiek? (Ld, 554).

Podobne nacechowanie należy przypisać rzadkim formom niemęskoosobowym, u których podstaw legła nazwa żeńska – imię najstarszej córki poetki. W ten sposób zwraca się Konopnicka wyłącznie do (faworyzowanej) Zofii i jej pierwszego męża: *Drogi **Zośki**!* (Ld, 462), *Kochane **Zośki**!* (Ld, 531).

5. Podsumowanie

Konopnicka w korespondencji z najbliższymi identyfikuje antroponimicznie członków rodziny w sposób nieodbiegający od mechanizmów propriального referowania właściwego wypowiedziom sytuującym się w obrębie literatury dokumentu osobistego, w tym listom prywatnym, których podstawową warstwą językową jest polszczyzna potoczna mogąca absorbować – w zależności od relacji nadawczo-odbiorczych charakteryzujących wymieniony typ tekstów – elementy właściwe odmianie familijnej. Zaobserwowane w korespondencji poetki osobowe nazwy własne obejmują trzy ich rodzaje: imiona, nazwiska, przezwiska. Dwa pierwsze występują w formach metrykalnych lub przekształconych za pomocą różnych metod. Konopnicka sięga po charakterystyczne dla familiolektu techniki derywacyjne modyfikujące strukturę oficjalnych mian (głównie imion). Ich efektem są deminutywne, hipokorystyczne i augmentatywne proprialne derywaty odantroponimiczne, które bywają dodatkowo przeobrażane w zakresie gramatycznej kategorii rodzaju. Wszystkim wymienionym zabiegom należy przypisać funkcję ekspresywną (oceniająco-ekspresywną, emotywną).

Materiał badawczy ujawnił również swoiste dla omawianej mikrowspólnoty rodzinnej konstrukcje antroponimiczne, których odkodowanie przez osoby spoza tego kręgu jest utrudnione, a wręcz niemożliwe. Chodzi przede wszystkim o przezwiska. Także ten zespół antroponimów zawiera odnoszące się do jednej osoby jednostki językowe o różnym zakresie wariancji strukturalnej. Operacje słowotwórcze przeprowadzane na przezwiskach, ale także na pozostałych mianach, nadto humorystyczne gry językowe z udziałem onimów służą intensyfikacji nacechowania emocjonalnego. Ten sam cel przyświeca nadawcy, gdy obudowuje nazwy osobowe typowymi dla tekstów epistolarnych, prywatnych oceniająco-interpretującymi – głównie melioratywnymi – przymiotnikowymi określeniami atrybutywnymi czy przydawkami apozycyjnymi (grupa modyfikatorów obejmuje ponadto konstrukcje na ogół neutralne bądź honoryfikatywne o funkcjach precyzującej, dystansowej i dyferencjacyjnej). Zbieżny rezultat osiąga poetka, eliminując (w przytłaczającej liczbie listów brak jakiegokolwiek odniesienia do średniej córki) lub minimalizując – poprzez sprowadzanie imion do inicjałów – obecność w tekstach tych najbliższych, których postaw, zachowań nie aprobowala. Wyekscerpowane z korespondencji osobowe nazwy własne są więc świadectwem skomplikowanej dynamiki relacji rodzinnych i reakcji emocjonalnych pisarki.

Tkanka antroponimiczna wypowiedzi epistolarnych Konopnickiej odzwierciedla także dawny zwyczaj (nadal żywotny w gwarach) oznaczania kobiet nazwami zależnościowymi fundowanymi imionami mężów. Identyczną

motywację (a niekiedy feminatywną) mają formacje słowotwórcze (czasem w kształcie niemęskoosobowym) odnoszące się do par małżeńskich.

Odnutowane w korespondencji poetki osobowe *nomina propria* – poza oczywistym denotowaniem obiektów w świecie realnym – pełnią w konkretnych użyciach (w zależności od relacji między uczestnikami epistolarnej komunikacji, intencji przyświecających nadawcy oraz zajmowanego przez nazwy miejsca w strukturze kompozycyjnej, semantycznej i stylistycznej tekstu) funkcje: delimitacyjną, fatyczną, pobudzającą, dystansową, informacyjną, oceniająco-ekspresywną.

Zaprezentowane w artykule antroponimy nie wyczerpują wszystkich możliwości identyfikowania przez Konopnicką członków rodziny. W listach rodzinnych pisarki występują także (szczególnie w tekstach słanych do ukochanego stryja) afektonimy (czule słówka wykorzystywane w relacjach szczególnej zażyłości) oraz skonstruowane z apelatywów deskrypcje (ich wartość znaczeniową determinują różne czynniki). Analiza wymienionych środków leksykalnych z pewnością uzupełni wiedzę o niezbadanym dotąd prywatnym języku autorki *Roty*.

Wykaz skrótów

Lm – listy Marii Konopnickiej do męża Jarosława

Js – listy Marii Konopnickiej do stryja Ignacego Wasiłowskiego

Ld – listy Marii Konopnickiej do dzieci

Bibliografia

- Biolik Maria (2016), *Słowotwórstwo antroponimów nieoficjalnych*, Olsztyn.
- Czachorowska Magdalena (2012), *Świat roślin w pismach Bolesława Prusa*, Bydgoszcz.
- Czachorowska Magdalena (2014), *Wojna i wojskowość w Faraonie Bolesława Prusa*, Bydgoszcz.
- Czachorowska Magdalena (2018), *Leksyka pism Bolesława Prusa. Studia zebrane*, Bydgoszcz.
- Czachorowska Magdalena (2021), *Stylistyka listów Bolesława Prusa do żony*, „Studia Językoznawcze”, t. 20, s. 21–33.
- Czachorowska Magdalena (2023), *Elementy etykiety językowej w listach Bolesława Prusa do Oktawii Rodkiewiczowej (Żeromskiej)*, „Język Polski”, z. 3, s. 36–70. DOI: <https://doi.org/10.31286/JP.00226>.

- Czachorowska Magdalena, Guzek Mariusz (2016), *Wojna i wojskowość w twórczości oraz adaptacjach powieści Bolesława Prusa*, Bydgoszcz.
- Domin Janina (2000), *Słowotwórstwo hipokorystyków od imion własnych osobowych w języku polskim i rosyjskim*, Słupsk.
- Duninówna Helena (1957), *Ci, których znałam*, Warszawa.
- Górny Halszka (2013), *Nazwy własne w piśmiennictwie pamiętnikarskim XIX wieku. Perspektywa funkcjonalno-tekstologiczna*, Kraków.
- Handke Kwiryna (1995), *Polski język familijny*, Warszawa.
- Handke Kwiryna (2008), *Socjologia języka*, Warszawa.
- Handke Kwiryna (2013), *Prywatny język Elizy Orzeszkowej*, Warszawa.
- Jaros Violetta (2021), *Nazwy własne jako nośnik wartościowania i emocjonalności w listach Joachima Lelewela*, „Filologia Polska. Roczniki Naukowe Uniwersytetu Zielonogórskiego”, t. 7, s. 79–94. DOI: <https://doi.org/10.34768/fp2021a3>.
- Kępińska Alina (2010), *Jednoznaczność i różnorodność osobowych form czasowników w Panu Balcerze w Brazylii Marii Konopnickiej*, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN”, t. 55, s. 97–119.
- Kępińska Alina (2012), *Nazwy narodów i innych grup etnicznych w Panu Balcerze w Brazylii Marii Konopnickiej*, „Poradnik Językowy”, z. 1, s. 65–75.
- Kępińska Alina (2019), *Porównania w Panu Balcerze w Brazylii Marii Konopnickiej*, w: *Parémie národů slovanských IX*, red. Urszula Kolberová, Simona Mizerová, Ostrava, s. 227–240.
- Klemensiewicz Zenon (1969), *Zarys składni polskiej*, Warszawa.
- Klemensiewicz Zenon (1970), *Kilka spostrzeżeń językoznawcy o języku poezji Marii Konopnickiej*, „Prace Filologiczne”, t. 20, s. 337–341.
- Konopnicka Maria (2005), *Listy do Ignacego Waśiłowskiego*, oprac. Jacek Nowak, Warszawa.
- Konopnicka Maria (2010), *Listy do synów i córek*, oprac. Lena Magnone, Warszawa.
- Kozłowska Anna (2013), *Od psalmów słowiańskich do rzymskich medytacji. O stylu artystycznym Karola Wojtyły*, Warszawa.
- Lubaś Władysław (2003), *Nazywanie osób w dialogu*, w: *Porozmawiajmy o rozmowie. Lingwistyczne aspekty dialogu*, red. Małgorzata Kita, Jan Grzenia, Katowice, s. 71–80.
- Machnicka Violetta (2006), *Korespondencyjne dzieje pewnej miłości, czyli środki językowe oddające uczucia i emocje w Listach do narzeczonej i żony Bolesława Prusa*, w: *Wyrażanie emocji*, red. Kazimierz Michalewski, Łódź, s. 538–550.
- Magnone Lena (2009), *Córki Konopnickiej. Strategia mimikry i jej symptom*, „Przegląd Humanistyczny”, t. 2, s. 49–73.
- Magnone Lena (2010), *Wstęp*, w: Maria Konopnicka, *Listy do synów i córek*, oprac. też, Warszawa, s. 7–32.
- Magnone Lena (2011), *Maria Konopnicka. Lustra i symptomy*, Gdańsk.

- Mariak Leonarda (2010), *Leksyka z zakresu wojskowości w Trylogii Henryka Sienkiewicza*, cz. 1: *Analiza i interpretacja*, Szczecin.
- Mariak Leonarda (2016a), *Henryk Sienkiewicz jako ojciec w świetle korespondencji prywatnej*, w: *System – tekst – człowiek. Studia nad dawnymi i współczesnymi językami słowiańskimi*, red. Małgorzata Gębka-Wolak, Joanna Kamper-Warejko, Iwona Kaproń-Charzyńska, Toruń, s. 99–114.
- Mariak Leonarda (2016b), *Właściwości leksykalne języka rodzinnego Henryka Sienkiewicza (na podstawie korespondencji prywatnej)*, w: *Język nasz ojczysty w sferze życia rodzinnego*, red. Bożena Taras, Wioletta Kochmańska, Rzeszów, s. 15–29.
- Mariak Leonarda (2017), *Deskrypcje Jadwigi i Henryka Józefa – dzieci Henryka Sienkiewicza w jego korespondencji prywatnej*, w: *Współczesny i dawny obraz dziecka w języku*, red. Leonarda Mariak, Joanna Rychter, Szczecin, s. 139–151.
- Mariak Leonarda (2018a), *Henryk Sienkiewicz i jego rodzina w świetle korespondencji prywatnej*, „Zeszyty Naukowe KUL”, t. 60, nr 1 (241), s. 547–560.
- Mariak Leonarda (2018b), *Korespondencja prywatna jako przyczynek do badania języka osobniczego (na podstawie listów prywatnych Henryka Sienkiewicza)*, w: *Historia języka w XXI wieku. Stan i perspektywy*, red. Magdalena Pastuch, Mirosława Siuciak, przy współpracy Kingi Wąsińskiej, Wioletty Wilczek, Katowice, s. 489–506.
- Mariak Leonarda (2019), *Leksykalno-stylistyczne zjawiska w Trylogii i Krzyżakach Henryka Sienkiewicza*, Szczecin.
- Misiak Małgorzata (2024), *Językowy konterfekt Marii Konopnickiej – matki w świetle korespondencji rodzinnej*, w: *Maria Konopnicka – w 180. rocznicę urodzin*, red. Danuta Jastrzębska-Golonka, Agnieszka Rypel, Bydgoszcz, s. 89–102.
- Nowak Jacek (2010), „Gdzie jest mój skarb? Ach, gdzie jest gniazdo moje?”. O Marii i Jarosławie Konopnickich, z dodatkiem listów poetki do męża, „Pamiętnik Literacki”, z. 1, s. 153–186.
- Nowak-Barcińska Małgorzata (2019), *Systemowa i własna leksyka z pola ‘rodzina’ w rodzinnej korespondencji Wincentego Pola*, w: *Współczesny i dawny obraz rodziny w języku*, red. Leonarda Mariak, Szczecin, s. 219–233.
- Olma Marceli (2014), *Językowo-kulturowy obraz arystokratycznej rodziny polskiej drugiej połowy XIX wieku na podstawie korespondencji rodzinnej Heleny i Mieczysława Pawlikowskich*, Kraków.
- Pietrzak Magdalena (2004), *Językowe środki kreowania postaci w twórczości historycznej Henryka Sienkiewicza*, Łódź.
- Pietrzak Magdalena (2019), *Słownictwo rodzinne w listach Tomasza Rostworowskiego SJ*, w: *Współczesny i dawny obraz rodziny w języku*, red. Leonarda Mariak, Szczecin, s. 277–291.
- Pihan-Kijasowa Alicja (2012), *Słownictwo z zakresu handlu w prozie Bolesława Prusa (na tle XIX-wiecznej leksyki handlowej)*. Studia, Poznań.

- Rejter Artur (1996), *Jednorodność stylistyczna tekstu a problem złożoności gatunku mowy (na przykładzie listów z podróży Marii Konopnickiej)*, „Poradnik Językowy”, z. 7, s. 59–67.
- Rudyk Anna (2021), *Zwroty adresatywne w języku polskim i rosyjskim*, Rzeszów.
- Samborska-Kukuć Dorota (2016a), „Nieudana” córka (i niechciany wnuk) Marii Konopnickiej wobec nowych dokumentów, w: *taż, Od Puttkamerów do Konopnickich. Rewizje i rekonstrukcje biograficzne*, Warszawa, s. 208–254.
- Samborska-Kukuć Dorota (2016b), *Progenitura Marii i Jarosława Konopnickich w świetle odnalezionych metryk*, w: *taż, Od Puttkamerów do Konopnickich. Rewizje i rekonstrukcje biograficzne*, Warszawa, s. 196–207.
- Samborska-Kukuć Dorota (2018), *O antenatach i rodzeństwie Marii Konopnickiej – przyuczynki genealogiczno-biograficzne*, „Ruch Literacki”, z. 1 (346), s. 93–112, DOI: <https://doi.org/10.24425/122694>.
- Skorupska-Raczyńska Elżbieta (2013), *Kreacja ojca w powieściach nadniemeńskich Elizy Orzeszkowej (studium językowo-stylistyczne)*, Gorzów Wielkopolski.
- Skorupska-Raczyńska Elżbieta (2016), *Językowa kreacja świata w utworach Elizy Orzeszkowej (wybrane zagadnienia)*, Gorzów Wielkopolski.
- Skorupska-Raczyńska Elżbieta (2022), *Żydzi w powieściach współczesnych Elizy Orzeszkowej (studium językowo-kulturowe)*, Gorzów Wielkopolski.
- Skowronek Katarzyna, Rutkowski Mariusz (2020), *Onomastyczna analiza dyskursu*, Kraków.
- Waszakowa Krystyna (1997), *Rola kontekstu i sytuacji w rozumieniu neologizmów*, „Biuletyn PTJ”, z. 53, s. 121–132.
- Wiatrowski Przemysław (2006), *O strukturalnych składnikach spójności listów Marii Konopnickiej do Ignacego Waśiłowskiego*, „Język. Komunikacja. Informacja”, t. 1, s. 127–142.
- Wiatrowski Przemysław (2024), *Dom i rodzina w języku familijnym Marii Konopnickiej (na przykładzie listów do najbliższych)*, w: *Maria Konopnicka – w 180. rocznicę urodzin*, red. Danuta Jastrzębska-Golonka, Agnieszka Rypel, Bydgoszcz, s. 65–87.
- Wilkoń Aleksander (1976), *O języku i stylu Ogniem i mieczem Henryka Sienkiewicza. Studia nad tekstem*, Kraków.
- Wyszomirska Anna (2016), *Deskrypcje bohaterów chłopskich w nowelistyce Marii Konopnickiej*, w: *Współczesny i dawny obraz mężczyzny w języku*, red. Leonarda Mariak, Joanna Rychter, Szczecin, s. 303–312.
- Wyszomirska Anna (2017), *Językowe środki opisu bohaterów dziecięcych w nowelistyce Marii Konopnickiej*, w: *Współczesny i dawny obraz dziecka w języku*, red. Leonarda Mariak, Joanna Rychter, Szczecin, s. 369–379.

dr hab. Przemysław Wiatrowski, prof. UAM – Zakład Lingwistyki Antropologicznej, Instytut Filologii Polskiej, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; zainteresowania badawcze: fonetyka współczesnej polszczyzny, dyskurs epistolarny Marii Konopnickiej, żydowski dyskurs kaznodziejski, językoznawstwo indonezyistyczne, językoznawstwo porównawcze indonezyjsko-polskie.